

Білет 18. Пытанне 1. Заходняя Беларусь у складзе Польшчы (1921–1939 гг.): эканамічная, нацыянальная палітыка польскіх улад. Нацыянальна-вызваленчы рух у Заходняй Беларусі.

1. Палітыка польскіх уладаў

У выніку Рыжскай мірнай дамовы ад 18 сакавіка 1921 г. тэрыторыя Заходняй Беларусі (Гродзенская, усходнія раёны Віленскай і заходнія раёны Менскай губерні) увайдзе ў склад Польшчы. У афіцыйных польскіх дакументах дадзеная тэрыторыя атрымае назву "крэсы ўсходнія", што азначала "ўсходнія ўскраіны Рэчы Паспалітай". На гэтай тэрыторыі пражывала 4,6 млн. чалавек, у большасці сваёй беларусы.

Непасрэдна ў самой Польшчы ў 20-я гг. усталяваўся ваенна-аўтарытарны рэжым пад кіраўніцтвам Юзэфа Пілсудскага, які праводзіў палітыку "санацыі" (аздараўлення) палітычнага жыцця і "пацыфікацыі" - урадавая палітыка, накіраваная на гвалтоўнае ўціхаміраванне нацыянальных меншасцяў. Юзаф Пілсудскі абапіраўся на ваенны і паліцэйскі апарат. На тэрыторыі Заходняй Беларусі актыўна дзейнічала польская таёмная паліцыя, праводзіліся арышты нелегальных, працавалі турмы і суды. У 1934 г. будзе нават створаны канцэнтрацыйны лагер у Бярозе-Картузскай (сучасная Брэсцкая вобласць), дзе змяшчаліся палітычныя праціўнікі польскага рэжыму.

Заходняя Беларусь разглядалася польскім урадам як аграрны прыдадак, рынак збыту прадукцыі і крыніца таннай працоўнай сілы і сыравіны. Будучы зачыненыя шматлікія заводы і фабрыкі, якія забяспечвалі мясцовае насельніцтва працай. Толькі дрэвапрацоўчая прамысловасць будзе актыўна развівацца, бо польскія ўлады актыўна вывозілі беларускі лес. У перыяд з 1919 да 1939 гг. будзе высечана каля 600 тыс. га лесу. Асабліва моцна пацярпіць Белавежская пушча.

Пераважная большасць мясцовага насельніцтва будзе занята ў сельскай гаспадарцы. Пры гэтым большасцю зямлі валодалі польскія памешчыкі. Польскі ўрад актыўна рассяляў у Заходняй Беларусі «асаднікаў» - польскіх каланістаў, якія павінны былі стаць апорай рэжыму, а таксама атрымлівалі ў бясплатнае карыстанне зямлю. Памешчыкі і асаднікі бязлітасна эксплуатавалі мясцовае насельніцтва. Сяляне бяднелі і разараліся, многія з іх пакінулі Радзіму і эмігравалі ў іншыя краіны. Праводзілася таксама палітыка "камасацыі" - пераразмеркаванне зямлі ў сялянскім асяроддзі.

Польскія ўлады ў адносінах да мясцовага насельніцтва праводзілі палітыку паланізацыі, накіраваную на распаўсюджванне польскай культуры і мовы, асіміляцыі (далучэння да палякаў) мясцовага насельніцтва. Гэтыя мерапрыемствы ажыццяўляліся праз адкрыццё польскіх школ, культурных устаноў, насаджэнне польскай мовы, выданне польскіх газет, часопісаў. У выніку палітыкі паланізацыі да 1939 г. на тэрыторыі Заходняй Беларусі не засталася ніводнай беларускамоўнай школы. Поўнасьцю спынілася выданне беларускамоўных газет і часопісаў, было забаронена выкарыстоўваць беларускую мову ў дзяржаўных установах.

2. Барацьба насельніцтва Заходняй Беларусі супраць польскага рэжыму

Супраць паланізацыі актыўна выступала масавая легальная культурна-асветніцкая арганізацыя - Таварыства беларускай школы (ТБШ) пад кіраўніцтвам Б. А. Тарашкевіча. Арганізацыя існавала з 1921 па 1937 г. і займалася адкрыццём беларускамоўных школ, клуб-чыталень, бібліятэк, а таксама выданнем кніг, падручнікаў, газет і часопісаў.

Ва ўмовах эканамічнага і палітычнага прыгнёту - на тэрыторыі Заходняй Беларусі разгорнецца актыўны нацыянальна-вызваленчы рух. У 20-я гг. будуць дзейнічаць партызанскія атрады. Будзе існаваць Камуністычная партыя Заходняй Беларусі (КПЗБ), а таксама Беларуская сялянска-працоўная грамада (БКРГ), якія выступалі за ліквідацыю памешчыцкага землеўладання і перадачу зямлі сялянству. Дзейнічаў Камуністычны саюз моладзі Заходняй Беларусі (КСМЗБ). Легальным спосабам барацьбы стане ўдзел беларускіх дэпутатаў у польскім сойме. Яны адстойвалі правы беларусаў, ладзілі сустрэчу з сялянамі, падавалі скаргі афіцыйным польскім асобам.

Найбольш яскравым прыкладам народнай барацьбы стане паўстанне нарачанскіх рыбакоў у 1935 г. Падставай для паўстання паслужыць забарона польскіх уладаў на свабодную лоўлю рыбы ў возеры Нарач. Каля 5 тыс. сялян захапілі прыазёрныя ўчасткі і адстойвалі свае правы.

Не спынялася і культурнае жыццё Заходняй Беларусі. Адным з найбольш вядомых дзеячаў культуры 20-х - 30-х гг. з'яўляецца Максім Танк (сапраўднае імя Яўген Скурко). Польскія ўлады тройчы арыштоўвалі паэта. Максім Танк з'яўляецца аўтарам зборніка "На этапах" і гераічнай паэмы "Нарач". Мастак Язэп Драздовіч зрабіў малюнкi шэрагу гістарычных мясцін Беларусі. Апроч гэтага Язэп Драздовіч займаўся астраноміяй, распрацаваў тэорыю паходжання разумнага жыцця на Зямлі ад іншых цывілізацый, і з'яўляецца аўтарам цэлага шэрагу карцін на камічную тэматыку. Ён нават атрымае мянушку «Беларускі Леанарда да Вінчы».

У цэлым, становішча насельніцтва Заходняй Беларусі ў 20-30-я гг. заставалася дастаткова цяжкім. Польскія ўлады не клапаціліся аб эканамічным развіцці рэгіёна, а толькі эксплуатавалі мясцовае насельніцтва і масава вывозілі прыродныя рэсурсы ў Польшчу і за мяжу. Паланізацыя, асадніцтва, а таксама шырокія рэпрэсіі ў дачыненні да мясцовага насельніцтва выклікалі абурэнне сярод мясцовага насельніцтва і сталі прычынай нацыянальна-вызваленчага руху. У эканамічным плане Заходняя Беларусь істотна саступала Усходняй Беларусі, дзе ў выніку індустрыялізацыі і калектывізацыі ўдалося значна палепшыць становішча мясцовага насельніцтва.